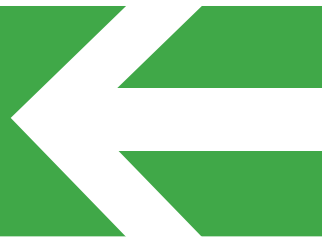

**verslag
2005**

**raad
landelijk
gebied**

Glaskunst

Neil Wilkin (1959) is één van de beste meesterglasblazers ter wereld. De objecten van deze Britse kunstenaar refereren aan de natuur en alles wat leeft, groeit en bloeit. Werk van de meesterglasblazer is te zien in de Glas Galerie in Leerdam of kijk op www.neilwilkin.com.

'Glass leaf' (pagina 9), geïnspireerd op het logo van de RLG, is werk van de Amsterdamse kunstenaar Effie Halkidis (1965) www.effiehalkidis.nl.

Raad voor het Landelijk Gebied

Stationsplein 14
3818 LE Amersfoort
telefoon: (033) 461 99 48
fax: (033) 461 53 10
e-mail: raad.landelijk.gebied@minlnv.nl
website: www.rlg.nl

Publicatie RLG 06/3
ISBN-nummer: 90-77166 238

Omslag: object 'Glass Grass' Neil Wilkin, foto Guus Rijven
Vormgeving: Geerars Communicatie, Amersfoort

inhoud

2 Voorwoord

1 2005 in vogelvlucht

- 6 Werkwijze
- 7 Doorwerking adviezen
- 10 Afscheid voorzitter en leden
- 10 Nieuwe samenstelling raad
- 10 Werkprogramma 2006

2 Samenwerking met andere adviesraden

- 14 Reactie op Actieprogramma Ruimte en Cultuur
- 15 Herontwerp rijksoverheid: inzichten en ervaringen Raad voor het Landelijk Gebied
- 16 De wintersterfte 2004-2005 van grote grazers in de Oostvaardersplassen
- 17 Conferentie 'Zicht op visie'
- 18 Natuur en gezondheid

3 Internationale dimensie

- 22 De raad en het EEAC-netwerk

4 Adviezen uitgebracht in 2005

- 27 Kies positie in transitie, advies over financiering van transities in het landelijk gebied
- 29 Nationale Landschappen: vaste koers en lange adem, advies over de instrumentatie van Nationale Landschappen
- 32 Plankgas voor glas? advies over duurzame ontwikkeling van de glastuinbouw in Nederland
- 34 Recht op groen, advies over de groene kwaliteit van de openbare ruimte
- 37 Tijd voor kwaliteit, advies over kwaliteitsbeleid voor het platteland
- 38 Bouwstenen voor de visie op de toekomst van de landbouw
- 40 Buitenbeentjes en boegbeelden, advies over megabedrijven in de Nederlandse land- en tuinbouw
- 42 Stedeling en platteland
- 46 Van zorgen voor naar zorgen dat, advies over de rolverdeling tussen overheid en maatschappelijke partijen

5 Samenstelling raad en bureau van de raad

- 46 Raadsleden
- 47 Bureau van de raad

6 Overzicht publicaties

Voorwoord

Het traditionele voorwoord voor het jaarverslag heeft dit jaar een wat minder gebruikelijk karakter. Met driekwart jaar vertraging heeft de wisseling van de wacht plaatsgevonden, waardoor na afloop van de normale periode er nog een toegift moest worden gegeven.

Anders dan bij de spoorwegen is die vertraging door de leden van de Raad in zijn oude samenstelling niet betreurd. Met grote inzet is er ook in die laatste negen maanden stevig aangepakt overeenkomstig de in de voorgaande acht jaar gevestigde traditie.

Bij het afscheid overheerste daarom een gevoel van voldoening dat in de achterliggende periode op zo constructieve wijze was samengewerkt. Niet alleen door hoge productiviteit maar ook door de brede waardering die het werk van de Raad had onderzonden was het samenkomen in de plenaire vergaderingen voor geen der leden een corvee. Daarom is het begrijpelijk dat er niet alleen sprake was van voldoening maar ook van een licht weemoedig gevoel omdat dit een afgesloten hoofdstuk was voor het merendeel der raadsleden.

Als wij die achterliggende periode overzien en daarbij de grens van de jaarsnede overschrijden dan is er sprake van een ontwikkeling van inhoud en vorm van advisering die het onderwerp zou kunnen zijn van een uitgebreidere behandeling dan in deze vorm mogelijk is. Zonder enige twijfel is dat een gevolg van het feit dat de visie op de groene ruimte in ons land minder categoriaal is dan vroeger gebruikelijk.

Nog afgezien van de rol van de agrarische activiteiten, veeteelt, land- en bosbouw, beleefden natuur, recreatie en jacht hun eigen werkelijkheden.

De advisering op deze gebieden had dientengevolge een zeer specifiek karakter. Bij landbouw en veeteelt werd advisering op natuur en recreatiege-

bied zelfs als dusdanig bedreigend voor de belangenbehartiging ervaren dat bij de adviesorganen plaatsen moesten worden ingeruimd voor leden die werden benoemd op voordracht van de Minister van Landbouw.

Niet zonder enig plezier liet ik in 1982 de toenmalige minister Braks weten, dat betref de Natuurbeschermingsraad die was overgeheveld bij de opheffing van het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk naar zijn ministerie, dat de voordracht voor die leden nu overbodig was omdat nu immers alle leden, zelfs de door hem gewantrouwde overtuigde natuurbeschermers door hem werden benoemd. Met enige verbazing hoorde ik mij als voorzitter van die door de kroon ingestelde adviesraad met bezorgdheid aangeduid door een hoge ambtenaar als "aanvoerder van een actiegroep".

Het accent lag in die periode bij de samenstelling van de raden op meer specialistische kennis. Zo werd de Natuurbeschermingsraad bijgestaan door een Natuurwetenschappelijke commissie waar aan tal van eminente wetenschappers bijdragen leverden. De opheffing daarvan betekende het einde van de onversneden advisering op het gebied van natuurbehoud en ecologie. >>

Door de samenvoeging van meerdere adviesraden in achtereenvolgens de Raad voor het Natuurbeheer en de Raad voor het Landelijk Gebied is de nadruk bij de advisering komen te liggen op bestuurlijke, sociale en economische aspecten naast het belangrijke thema van de bescherming van landschappen, flora en fauna. Daarbij is een probleem dat voortdurende aandacht behoeft de consequente toepassing van bestuurlijke en financiële instrumenten die de overheid voor de verwezenlijking voor het beleid op dit gebied ter beschikking staan.

Steeds weer moest de Raad constateren dat van een net ingezette koers in kort verloop van tijd dreigde te worden afgeweken. De door ambtsvoorgangers in het leven geroepen instrumenten dreigden bij opvolgers in onbruik te geraken. Soms drong de zegswijze: "Als men de zaken niet kan veranderen, verandert men de woorden" zich op. Daardoor heeft bij tal van regelingen de overheid aan reputatie ingeboet doordat dit grillige optreden en het niet nakomen van toezeggingen als onbetrouwbaar werden ervaren.

Ter gelegenheid van het afscheid van de Raad klonk daar iets van erkenning door in de woorden van minister Veerman toen hij aangaf dat het departement wat prudenter met de adviseeringsmethodiek zou kunnen omgaan. Evenals in de voorafgaande jaren heeft de Raad in 2005 op zeer uiteenlopende terreinen zijn activiteiten ontplooid. Adviezen over de Nationale Landschappen, de gebruikers, de kwaliteit van de activiteiten in het landelijk gebied hebben veel inspanning van leden en staf gevergd. Zeer bijzonder was de vorm waar de aanbidding van de rapporten 'Tijd voor Kwaliteit' en 'Recht op Groen' plaatsvonden. Op 24 juni werden deze op vier locaties aan direct betrokkenen gepresenteerd tijdens aspergelunches. Een ander boeiend aspect kwam aan de orde bij de samenhang tussen veranderingen in de sa-

menleving en de veranderende gebruikspatronen van stadparken. De lijst van activiteiten toont nog meer zeer gevarieerde activiteiten waaraan met grote inzet is gewerkt.

De Raad heeft bij een vorige gelegenheid uitgesproken dat de bewerktuiging en de honorering van de raadsleden onderwerp van een zeer kritische beschouwing zou kunnen zijn. Het heeft de Raad verheugd dat aan dit advies in zoverre is tegemoetgekomen dat de Raad in zijn nieuwe samenstelling meer financiële armslag heeft gekregen. Zeker kwam dit de medewerksters en medewerkers van het secretariaat toe. Mijn laatste observatie gaat daarom bewust in hun richting. Onder leiding van Klumpers, Kooy en mevrouw de Wilde is er enorm veel werk verzet. Daarbij zijn vaak grote krachtsinspanningen gevergd. Het is een voorrecht geweest om deze jaren met een zo enthousiaste staf te hebben gewerkt. De voldoening waarmee de Raad op de laatste negen jaar terugkijkt vindt daarin mede een belangrijke grond. Aan alle betrokkenen, leden en staf, eveneens mijn persoonlijke dank, waarbij ik mevrouw mr. F. van Diepen die mij als vice-voorzitter waar nodig heeft vervangen speciaal wil vermelden.

Het waren goede jaren.

*Professor H.J.L. Vonhoff,
voorzitter Raad voor het Landelijk Gebied*

Object 'Hosta 2' Neil Wilkin, foto Taco Anema

2005 in vogelvlucht

De Raad voor het Landelijk Gebied adviseert de regering en de beide Kamers van de Staten-Generaal op hoofdlijnen van beleid. De raad richt zich op strategische adviezen op de lange en middellange termijn en incidenteel op actuele zaken op korte termijn. Het werkterrein betreft het gehele beleidsveld van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

hofst

Dit jaarverslag is het eerste verslag uit de derde zittingsperiode van de raad. Het jaar 2005 was een druk, bewogen en succesvol jaar, dat zich kenmerkte door verschillende hoogtepunten:

- Primeur voor de raad was de adviesaanvraag van de Tweede Kamer over de mogelijkheden om ontwikkelingen in het landelijk gebied te stimuleren met een andere wijze van financieren. De raad heeft het advies voor de begrotingsbehandeling aangeboden aan de voorzitter van de Tweede Kamer de heer Weisglass. Deze aanvraag was voor beide partijen bijzonder. De Tweede Kamer vraagt weinig rechtstreeks advies aan raden (zie p. 27).
- De raad heeft voor het advies 'Recht op groen' een uitgebreid nazorgtraject ingezet. Gedurende een half jaar heeft de raad gesproken met bestuurders, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties om groen hoger op de agenda te krijgen. Deze uitgebreide nazorg is voor de raad een nieuwe aanpak (zie p. 34).
- Na een zittingsperiode van bijna negen jaar heeft de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op 4 november eervol afscheid genomen van voorzitter en leden van de raad. Professor Vonhoff ontving bij zijn afscheid als voorzitter van de raad de zilveren erepenning van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (zie p. 10). In januari 2006 start de raad in zijn nieuwe samenstelling.

Werkwijze

De plenaire raad en zijn maandelijkse vergaderingen vormen het hart van het raadswerk. Daarin worden de lijnen voor de te ontwikkelen adviezen uitgezet, het werkprogramma en de adviesvoorbereidingen besproken en de concept-adviezen besproken en vastgesteld. In samenspraak met de raad stelt de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit jaarlijks het werkprogramma vast. De raad kent geen vaste commissies, onder-

Taak

De adviesopdracht van de Raad voor het Landelijk Gebied luidt als volgt: "De regering en de beide kamers der Staten-Generaal adviseren over strategische beleidsvraagstukken ten aanzien van de functies landbouw, natuur, bos en landschap, openluchtrecreatie en visserij van het landelijk gebied, alsmede strategische vraagstukken die verband houden met dan wel van invloed zijn op die functies, al dan niet in onderlinge samenhang."

Object 'Snail Eye Chandelier' Neil Wilkin, foto Guus Rijken

raden of dagelijks bestuur. De raad speelt zelf een centrale rol bij de adviesvoorbereiding. Voor ieder adviesonderwerp stelt de raad een werkgroep van raadsleden samen, aangevuld met externe deskundigen. Deze groep, ondersteund door één of twee medewerkers van het bureau van de raad, bereidt de totstandkoming van het advies voor. De raad past hierbij verschillende vormen van externe oriëntatie toe, afhankelijk van het advies-

onderwerp. Vormen die de raad hanteert om inzichten, standpunten en informatie te vergaren zijn: interviews, werkbezoeken, workshops, discussiebijeenkomsten, expert meetings, rondetafelgesprekken, literatuurstudie, uitbesteding van onderzoek, etc. Het bureau van de raad vervult een belangrijke rol bij het organiseren en coördineren van deze activiteiten en bij het inpassen en integreren van de uitkomsten in het advies.

Doorwerking adviezen

De raad streeft ernaar om gedegen en compacte adviezen uit te brengen over strategische vraagstukken voor de middellange- en langetermijn die aansluiten op de beleidsagenda. Onafhankelijke adviezen die beleidsmakers perspectieven bieden en impuls geven aan maatschappelijke discussies en publiek debat. De raad streeft daarom naar een brede doorwerking van zijn adviezen zowel binnen het ministerie van LNV, als daarbuiten en naar een rechtstreekse advisering aan de Tweede Kamer. Om dit te bereiken, onderneemt de raad het volgende:

Overleg bewindslieden, parlement en departement

Een compacte en herkenbare adviesboodschap die aansluit op beleid is cruciaal, een juiste timing is een voorwaarde. Om dit te bereiken voert de raad overleg met de minister, parlement en het departement om zijn rol ook een betekenisvolle rol te laten zijn. In 2005 heeft de raad verschillende keren gesprekken gevoerd met de minister van LNV. Dit betrof de samenstelling van de nieuwe raad, het werkprogramma 2006 en de positionering van de raad. De raad heeft twee gesprekken gevoerd met een delegatie van de Vaste Commissie LNV ter voorbereiding van het advies 'Kies positie in transitie'.

Adviesaanvraag Tweede Kamer, primeur voor de RLG

Dit jaar heeft de Tweede Kamer de raad advies gevraagd over de mogelijkheden om ontwikkelingen in het landelijk gebied te stimuleren met een andere wijze van financieren. Dit is de eerste keer dat de Kamer de raad vraagt om een rechtstreekse advisering. In dit kader heeft de raad twee keer overleg gevoerd met de Vaste Commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en het advies in oktober aangeboden aan de voorzitter van de Tweede Kamer de heer Weisglass. Deze aanvraag was voor beide partijen bijzonder. De Tweede Kamer vraagt weinig rechtstreekse advies aan raden.

Object 'Adiantum' Neil Wilkin, foto Taco Anema

Maatschappelijk debat

De raad mengt zich actief in het maatschappelijk debat. De raad organiseert symposia, expert meetings en bijeenkomsten rondom de publicatie van een advies en over actuele onderwerpen die zijn adviesonderwerpen raken. Om doorwerking van adviezen te bevorderen heeft de raad voor het advies 'Recht op groen' dit jaar een uitgebreid nazorgtraject ingezet. De raad heeft op vier locaties in Nederland gelijktijdig het advies gepresenteerd als start voor de discussie over ruimtelijke kwaliteit en groen. Gedurende een half jaar na de aanbidding en publicatie van het advies is de raad op uitnodiging en op eigen initiatief in gesprek gegaan met gemeenten, provincies, maatschappelijke organisaties en kenniscentra om een proces op gang te zetten dat zal moeten leiden tot meer groene kwaliteit (zie p. 34). De raad zal in februari

2006 tijdens de bestuurdersconferentie over groen in en om de stad de resultaten van dit nazorgtraject presenteren aan de ministers van LNV en VROM. Omdat de realisatie van groen grote inzet vraagt van bestuurders heeft de raad een film laten maken die een oproep doet aan bestuurders om te kiezen voor groen. Dit is de eerste keer dat de raad dit middel inzet en deze film zal getoond worden op de conferentie in 2006.

In 2005 hebben leden van de raad en medewerkers van het bureau van de raad veelvuldig bijdragen geleverd aan symposia, rondetafelgesprekken, bijeenkomsten van deskundigen en lezingen. Hieronder volgt een kleine selectie uit de externe activiteiten van de raad.

De raad nam deel aan de expert meeting van LTO over de toekomstvisie platteland. Op het jaarlijkse congres van de sectorraad paarden van het Productschap voor Vee, Vlees en Eieren dat dit jaar als thema had: 'Paard en Plattelandsontwikkeling', gaf de raad een lezing en nam deel aan de discussiepanel.

Tijdens het Nationaal Glastuinbouwcongres, georganiseerd door Studiecentrum voor Bedrijf en Overheid gaf de raad een toelichting op zijn advies over duurzame ontwikkeling van de glastuinbouw in Nederland. De raad was spreker op de jaarlijkse nationale conferentie 'Landelijk Gebied', georganiseerd door Studiecentrum voor Bedrijf en Overheid. In oktober nam de raad deel aan het symposium 'Stadsparken en hun veranderende gebruikspatronen'. De raad sprak in Brussel met eurocommissaris Fischer Boel over de Europese plattelandsontwikkeling en nam deel aan de discussiebijeenkomst, georganiseerd door onder andere de ANWB, over ontwikkelingen in het landelijk gebied.

Publiciteitsplan

Om adviezen gericht onder de aandacht te brengen van de verschillende doelgroepen stelt de raad per advies een publiciteitsplan op waarin wordt vastgesteld op welke wijze (zowel schriftelijk als

mondeling) en aan welke doelgroepen de raad het advies onder de aandacht wil brengen en welke effecten hij daarmee beoogt. Naast presentatie en verzending van het advies van het advies aan betrokken relaties, essays, lezingen, interviews, voordrachten en deelname aan debatten en symposia, is de media voor de raad een belangrijk middel om het advies bij de verschillende doelgroepen onder de aandacht te brengen. Dit jaar heeft de media (landelijke en regionale kranten, vakbladen en radio) ruim aandacht besteed aan het werk van de raad.

Website

Op het moment van verschijnen worden de publicaties van de raad in zijn geheel op de website geplaatst. Niet alleen de adviezen en jaarverslagen, maar ook lezingen, artikelen, toelichtingen en het werkprogramma worden gepubliceerd. Daarnaast wordt per advies de adviesaanvraag van de minister, het persbericht en reacties op het advies op de site geplaatst. Via de website kan men zich niet alleen informeren maar ook direct contact leggen met raadsleden of projectleiders. De site wordt veelvuldig gebruikt door overheidsorganisaties, adviesbureaus, pers, onderwijsinstellingen, studenten en maatschappelijke organisaties. Daarnaast geeft de raad een digitale nieuwsbrief uit die abonnees attendeert op de publicatie van een advies, persbericht, lezing, etc. Deze nieuwsbrief kent een zeer groot en divers aantal abonnees. Ook het intranet van het departement van LNV brengt adviezen onder de aandacht van de medewerkers door deze te verspreiden via eigen specifieke digitale nieuwsbrieven. Een groot aantal relevante digitale vakbladen (E-zines) neemt persberichten van de RLG met links naar de adviezen over, waardoor publicaties van de raad snel en gericht worden verspreid. Om bekendheid van de raad binnen Europa te vergroten zijn een aantal adviezen in verkorte vorm vertaald in het Engels. Deze samenvattingen zijn beschikbaar op het Engelstalige gedeelte van de website van de raad.

Doorwerking advies 'Voorkomen is beter ...'

Het advies 'Voorkomen is beter ...' uit april 2002 over soortenbescherming en economische ontwikkeling leidde in 2003 tot instelling van een Task Force Impuls Soortenbeleid door staatssecretaris Faber, met als opdracht het advies uit te werken in concrete acties. De raad werd als adviseur betrokken bij de Task Force die bestaat uit de stakeholders in het soortenbeleid.

De raad adviseerde meer in te zetten op pro-actief soortenbeleid, het soortenbeleid sterker in het gehele overheidsbeleid en met name in het gebiedsgericht beleid te integreren, bij het opstellen van soortbeschermingsplannen de leefgebiedenbenadering toe te passen, de provincie expliciet de verantwoordelijkheid (met resultaatverplichting) te geven voor het soortenbeleid binnen de provincie, de informatie over de verspreiding van soorten op orde te brengen en via voorlichting het maatschappelijk vertrouwen in het soortenbeleid te herstellen. Tevens zou een financiële schaa sprong in het soortenbeleid gemaakt moeten worden door het (toenmalige) budget van 2 miljoen euro structureel te verhogen met 21,5 miljoen euro. In 2003 werd door Van der Ham (D66) via een amendement een extra investering in verspreidingsonderzoek van 2,5 miljoen euro per jaar gedurende tien jaar als inhaalslag en een investering van 0,5 miljoen euro per jaar voor het Netwerk Ecologische Monitoring vrijgemaakt, conform (ook wat betreft omvang) de aanbevelingen in het RLG-advies. Een tweede amendement dat beoogde 3,1 miljoen euro vrij te maken voor versterking van het soortenbeleid werd door de minister van LNV ontraden en niet aangenomen. Op 26 september 2005 informeerde de minister van LNV de Tweede Kamer over de nieuwe strategie voor het soortenbeleid (brief DN.2005/3012), op basis van een breed gedragen voorstel van de Task Force.

De nieuwe strategie die wordt aangeduid met de term 'leefgebiedenbenadering', richt zich op de volgende kernpunten:

- de aandacht richten op leefgebieden van groepen soorten, aanvullend op enkele individuele soorten;
- een gebiedsgerichte aanpak door integratie in andere beleidsterreinen, plannen en maatregelen;
- een verbreding van verantwoordelijkheden: naast het Rijk hebben ook de provincies, terreinbeherende organisaties, waterschappen en bedrijfsleven een zekere verantwoordelijkheid voor de bescherming van soorten.

Tevens is een onafhankelijke Gegevensautoriteit voorgesteld die toeziet op de informatie over de verspreiding van soorten. In de leefgebiedenbenadering wordt de regie bij de provincies neergelegd. De raad ziet in deze nieuwe beleidsstrategie zijn belangrijkste aanbevelingen terugkomen, voornamelijk met uitzondering van de aanbeveling op financieel gebied. De financiële gevolgen van het nieuwe beleid worden nu in beeld gebracht.

Object 'Glass Leaf' Effie Halkidis, foto Arnoudt Geerars

foto: RLG

Afscheid voorzitter en leden

Op 4 november heeft de minister Veerman van LNV eervol afscheid genomen van de voorzitter en leden van de raad na een zittingsperiode van bijna negen jaar. Twee leden worden voor een periode van twee jaar herbenoemd: ir. J.T.G.M. Koolen en dr. ir. H.J. Silvis. De nieuwe voorzitter en raadsleden treden aan per 1 januari 2006. Professor Vonhoff ontving bij zijn afscheid als voorzitter van de raad de zilveren erepenning van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De oorkonde vermeldt: 'Voor passie en grote inzet voor de kwaliteit van de groene ruimte'. Minister Veerman benadrukte in zijn speech dat *"professor Vonhoff als voorzitter ervoor heeft gezorgd dat er gedegen, strategische, waardevolle en vaak unanieme adviezen van de Raad kwamen. Vonhoff's werkwijze kenmerkte zich door een combinatie van deskundigheid, tact, humor en poëzie. Zijn werkwijze en betrokkenheid leidden ertoe dat de raad tot eensgezinde adviezen kwam, ook bij thema's waarover uiteenlopende visies bestonden."*

Nieuwe samenstelling raad

Op voorstel van de minister van LNV heeft de ministerraad ingestemd met de benoeming van de nieuwe voorzitter en leden van de Raad voor het Landelijk Gebied. Voorzitter en leden worden in januari 2006 officieel geïnstalleerd en bij Koninklijk Besluit benoemd voor een periode van vier jaar.

De raad telt in totaal 12 leden:

De heer prof. mr. P.C.E. van Wijmen, voorzitter

(hoogleraar en staatsraad i.b.d.)

Mevrouw J.M. van Bijsterveldt

(bestuurder)

De heer drs. B.J.M. van Essen

(socioloog)

De heer ir. J.T.G.M. Koolen

(zelfstandig adviseur)

Mevrouw J. Lamberts

(melkveehouder)

Mevrouw prof. dr. M.J.A. Margadant-van Arcken

(filosoof, pedagoog)

Mevrouw T. Metz

(schrijfster, journaliste)

Mevrouw dr. M.C. van Schendelen

(zelfstandig adviseur ruimtelijke ontwikkelingen)

De heer dr. ir. H.J. Silvis

(econoom)

De heer F. Tielrooy

(politicus)

De heer prof. dr. M.J.W. van Twist

(bestuurskundige)

De heer drs. C.J.G.M. de Vet

(burgemeester Leusden)

Werkprogramma 2006

Elk jaar, in het najaar, stelt het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), in samenwerking met de raad het werkprogramma vast. Door de wisseling van raadsleden en voorzitter zijn de gesprekken over de onderwerpen voor het werkprogramma 2006 bij het uitkomen van dit jaarverslag nog niet afgerond. De adviezen uit het werkprogramma van 2005 zijn op twee na afgerond. Deze twee adviezen 'Van zorgen voor naar zorgen dat' en 'Stedeling en platteland' uit het werkprogramma 2005 worden opgenomen in het werkprogramma 2006 en daarmee overgedragen aan de 'nieuwe' raad.

Interview met algemeen secretaris

Per 1 april 2005 is Herma de Wilde (48) algemeen secretaris bij de Raad voor het Landelijk Gebied. Zij volgt hiermee Walter Kooy op die ruim drie jaar bij de raad heeft gewerkt. Herma de Wilde was hiervoor onder andere werkzaam als waarnemend directeur van het Expertisecentrum LNV en interim directeur van Wetlands International. Wat zijn haar ideeën, haar idealen en hoe heeft zij haar werk tot nu toe ervaren?

Zorgvuldig omgaan met het platteland

“Het platteland in Nederland verdwijnt langzamerhand. Het is een feit dat de open ruimtes die er nog zijn, kleiner worden, dat steden aan elkaar groeien. Kijk naar de steden. Waar je ook bent de grote winkelstraten lijken op elkaar. Zo verdwijnt ook de eigenheid van de gebieden. Als de gebieden eenmaal versteend zijn, is het platteland niet meer terug te halen, dan is het er gewoon niet meer. Ik ben een romanticus, maar toch vind ik niet dat alles moet blijven zoals het is, dat is niet realistisch. Ik vind het belangrijk dat mensen zich realiseren wat er gaande is, en zich er actief mee bemoeien, dan zullen er naast bestaande zeker ook nieuwe kwaliteiten worden ontwikkeld. Rond steden is veel aan kwaliteit toe te voegen.”

De ‘oude’ en de ‘nieuwe’ raad

“Afscheid nemen van de oude raad en het samenstellen van de nieuwe raad waren dit jaar mijn eerste acties. Wij hebben op zorgvuldige en eervolle wijze afscheid genomen van de oude raad. De raad heeft een enorm engagement getoond en hun werk zal blijvend meegenomen worden in het vervolg. Gelijkijdig ben ik begonnen met de samenstelling van de nieuwe raad. Doordat wij een advertentie in de grote landelijke dagbladen hebben geplaatst, hebben wij zeer veel reacties ontvangen. Dit heeft er toe bijgedragen dat wij

Herma de Wilde, foto RLG

buiten de *inner circle* van het ministerie van LNV zijn getreden. Dit zal zeker zijn beslag krijgen in de advisering en hoe wij naar buiten treden. Momenteel zijn wij bezig met het inventariseren van adviesonderwerpen voor het werkprogramma 2006. In de strategische advisering, die de raad beoogt, is het van belang om alle domeinen mee te nemen. De waarden van de landbouw en voedselkwaliteit, zijn onderwerpen waar ik zelf graag de discussie over zou willen aangaan. Ook de westerse vleesconsumptie is een onderwerp dat op termijn onderzocht en belicht zou moeten worden. Wat betekent onze vleesconsumptie in termen van voedselzekerheid, gezondheid, wetgeving en dierziekte?”

Maatschappelijk debat

“De onderwerpen die de raad gaat oppakken blijven gelijk aan de onderwerpen van de vorige raad maar zullen uit mogelijke andere invalshoeken worden belicht en bediscussieerd. Ook het debat aangaan over deze onderwerpen met groeperingen waar de raad en ook het ministerie nog weinig contact mee hebben, is een uitdaging. Voor mij ligt de uitdaging in het op gang brengen van het maatschappelijk debat over de kwaliteit van het platteland. Zodat er veel over geschreven wordt en het brede publiek zich mengt in de discussie. Ik vergelijk het met het maatschappelijk debat destijds over kernenergie. De tijd is rijp en de ruimte schaars. Als wij nu niet zorgvuldig omgaan met wat wij hebben, hebben wij veel te verliezen.”

Object 'Adiantum' Neil Wilkin, foto Taco Anema

Samenwerking met andere adviesraden

Complexe adviesaanvragen overschrijden de grenzen van het beleidsveld van het ministerie van LNV en raken daarmee het werkveld en deskundigheid van andere adviesraden. De raad kijkt over deze grenzen heen en streeft naar een adequate samenwerking met andere adviesraden. De voorzitters van de adviesraden komen jaarlijks bijeen en wisselen onder andere informatie uit over werkprogramma's. Ook de algemeen secretarissen komen eens per kwartaal samen om ervaringen uit te wisselen en lopende zaken te bespreken. De raad werkte dit jaar samen met de Raad voor Cultuur en de VROM-raad aan een reactie op het Actieprogramma Ruimte en Cultuur en met alle adviesraden gezamenlijk aan 'Herontwerp rijksdienst'. Beide activiteiten zijn in 2005 afgerond. In de loop van 2005 heeft de minister van LNV de raad gevraagd te adviseren over de evaluatie van de wintersterfte van grote grazers in de Oostvaardersplassen en hierbij samen te werken met de Raad voor Dierenaangelegenheden. Daarnaast heeft de raad samen met de VROMraad de conferentie georganiseerd 'Zicht op visie'. De Gezondheidsraad en de Raad voor Ruimtelijk, Milieu- en Natuuronderzoek hebben het advies 'Natuur en Gezondheid' opgesteld in samenwerking met vertegenwoordigers van de Raad voor het Landelijk Gebied, de Raad voor Gezondheidsonderzoek, en het InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster.

ntofst

Reactie op Actieprogramma Ruimte en Cultuur

Vanuit de ruimtelijke opgaven die het kabinet heeft geformuleerd in de Nota Ruimte worden concrete opgaven aan het Architectuur- en Belvederebeleid gesteld. Deze opgaven leiden tot een gericht aantal acties, die het rijk zelf onderneemt en waar het andere partijen op aanspreekt. Het Actieprogramma Ruimte en Cultuur bundelt deze acties. De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft de Raad voor Cultuur gevraagd advies uit te brengen over de conceptversie van het Actieprogramma Ruimte en Cultuur en daarbij de Raad voor het Landelijk Gebied en de VROMraad te betrekken. In zijn bijdrage heeft de RLG gesteld dat continuering van het Architectuur- en Belvederebeleid nodig is als bijdrage aan kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied. Het geformuleerde beleid kan veel consistentier worden als duidelijk wordt aangegeven wie in voorkomende gevallen de probleemeigenaar is en welke doelen het Rijk en de andere overheden met het geformuleerde beleid nastreven. Als aan deze voorwaarden is voldaan en een werkbare afstemming met de overige overheden kan worden bereikt, dan zullen de Rijksinspanningen in het kader van het architectuur- en Belvederebeleid zeker bijdragen aan het versterken van de culturele dimensie in actuele ruimtelijke vraagstukken.

De raad meent dat een Actieprogramma Ruimte en Cultuur alleen een grote bijdrage kan leveren als:

- de uitwerking van ontwikkelen met kwaliteit niet, zoals nu het geval is, beperkt wordt tot het Actieprogramma;
- alle departementen en andere overheden meer en explicieter verantwoordelijkheid voor kwaliteit nemen;
- de doorwerking van specifieke en sectorale projecten naar generiek en integraal beleid beter wordt georganiseerd en gegarandeerd;
- meer ingezet wordt op het onderdeel 'kennis en praktische ondersteuning';
- architectuur- en erfgoedinstellingen vraaggericht kunnen werken en
- het proces voor kwaliteitsbepaling geborgd wordt.

De bijdragen van de drie raden zijn op 2 maart 2005 gebundeld aangeboden aan de staatssecretaris van OCW.

Herontwerp rijks- overheid: inzichten en ervaringen Raad voor het Landelijk Gebied

De plaatsvervangend DG Programma Andere Overheid heeft de Raad voor het Landelijk Gebied en andere adviesraden gevraagd om over het thema 'herontwerp rijksoverheid' inzichten en ervaringen te delen met het Programmabureau Andere Overheid. Op basis van zijn inzichten en ervaringen formuleert de raad drie aanbevelingen.

1. De raad acht de opvattingen van het rapport andere overheden over het adviesstelsel zeer riskant, zij versterken slechts de geslotenheid van het overheidssysteem. Juist nu er behoefte is aan een goede relatie tussen burger en overheid en een maximaal toegankelijke overheid kan een kleine maar breed samengestelde deskundige en onafhankelijke adviesraad helpen bij het helen van de breuk tussen overheid en burger.
2. De raad acht het gewenst, bij het herontwerp van de rijksoverheid, niet zozeer uit te gaan van grote veranderingen in het systeem, maar wel verantwoordelijkheden helder te stellen en te komen tot een heldere rolverdeling. Het gaat niet alleen om een heldere rolverdeling tussen de verschillende overheidsniveaus, maar ook ten opzichte van de Tweede en Eerste Kamer.
3. De kwaliteit van het bestuur moet meer samenhangen met de rechtsstatelijkheid van het bestuurlijk gedrag. Politici mogen niet de suggestie wekken dat de pers verantwoordelijk is voor het gebrekkige vertrouwen in het bestuur. Overheden moet zelf meer sturen op de communicatie met de bevolking. Bij communicatie behoort het te gaan om het geven van voorlichting en inzicht in politiek bestuur.

De raad heeft op 11 maart zijn bijdrage aan het ministerie van BZK toegezonden. Naar aanleiding van alle bijdragen van de verschillende raden heeft er een rondetafelgesprek plaatsgevonden met de plaatsvervangend DG Programma Andere Overheid.

*Object 'Gold Seed Head' Neil Wilkin,
foto Guus Rijnen*

De wintersterfte 2004-2005 van grote grazers in de Oostvaardersplassen

De Vaste Commissie voor LNV heeft de minister van Landbouw, Natuur en Visserij gevraagd om in samenwerking met de Raad voor Dierenaanlegenheden (RDA) een evaluatie op te stellen van de situatie in de afgelopen winter met betrekking tot de edelherten, runderen en paarden in de Oostvaardersplassen. Aanleiding vormde de optredende wintersterfte van 2004 na een kortdurende koude- en sneeuwperiode in begin maart. Beide raden hebben delegaties gemandateerd tot het opstellen van dit gezamenlijke advies dat op 14 juni 2005 werd uitgebracht. De belangrijkste aanbevelingen zijn:

- ten principale te accepteren dat ecologisch beheer leidt tot perioden van verminderd welzijn en sterfte van grote grazers;
- het gevoerde beheer te optimaliseren door aanscherping van het 'predatormodel' (dat wil zeggen het afschieten van dieren zodra uit de vermindering van conditie blijkt dat de dieren de winter niet zullen overleven) en door toevoeging van extra oppervlak (toegang tot Hollandse Hout, Kotterbos, verbinding met de Veluwe) aan het nu beschikbaar gebied teneinde het lijden tot een minimum terug te brengen;
- de burger vertrouwd te maken met deze vorm van beheer.

foto: Martijn de Jonge

De raden bereikten onderling geen overeenstemming over het onderwerp 'geboortebeperving'. De RDA bepleitte onderzoek naar deze beheersmaatregel die kan bijdragen tot vermindering van het aantal dieren, de RLG wees deze beheersmaatregel principieel af als strijdig met de uitgangspunten van zo natuurlijk mogelijk beheer.

Op 18 augustus 2005 bracht de RDA daarom een nieuw zelfstandig advies uit waarbij afschot in de zomer, het tijdelijk inscharen van landbouwvee als beheersmaatregel en exploitatie van grazers voor vleesproductie centraal staan. Dit was voor de Raad voor het Landelijk Gebied geen aanleiding om zijn aandeel in het gezamenlijke advies van 14 juni te herzien. Daarmee zou een verworvenheid van het advies, de afweging van de belangen van ecologisch beheer en van dierenwelzijn, verloren gaan.

Reactie en doorwerking

Het advies werd op 14 juni in verband met de geplande behandeling van de evaluatie op 22 juni 2005 (uiteindelijk verschoven naar 8 september 2005) door de minister aan de Tweede Kamer aangeboden. In de aanbiedingsbrief sloot de minister zich aan bij het gezamenlijk advies en kondigde aan de mogelijkheden te bestuderen om de benodigde financiering voor aankoop van gronden versneld beschikbaar te stellen. De minister verzocht ook Staatsbosbeheer om verdere uitwerking te geven aan het advies om het gevoerde beheer te optimaliseren door aanscherping van het 'predatormodel' en hierbij gebruik te maken van de aanbevelingen van de raden. Het draagvlak in de samenleving wilde de minister verder vergroten door voorlichting over het gevoerde beheer.

Over het onderwerp 'geboortebeperving' stelde de minister dat geboortebeperving als beheersmaatregel ingaat tegen het principe van natuurlijke selectie en daardoor verstorend werkt op de natuurlijke ontwikkeling van de populatie. De minister zal "dan ook zeker niet lichtvaardig

foto: Martijn de Jonge

tot deze maatregel overgaan". Bij de behandeling van het advies op 8 september in de Tweede Kamer constateerde de minister dat "de Nederlandse adviezen niet erg duidelijk zijn en dat de Kamer sterk verdeeld is" en nam de suggestie van de Kamer over om een bindend advies te vragen aan internationale deskundigen. Dit advies wordt in 2006 verwacht.

Conferentie 'Zicht op visie'

Op 7 april 2005 vond de werkconferentie 'Zicht op visie' plaats, georganiseerd door de VROM-raad en de Raad voor het Landelijk Gebied. Ter discussie stonden de adviezen 'Meerwaarde, perspectieven voor de landbouw en het landelijk gebied in Europees perspectief' van de Raad voor het Landelijk Gebied en 'Meerwerk, perspectieven voor de landbouw en het landelijk gebied in ruimtelijk perspectief' van de VROM-raad. De genodigden voor deze werkconferentie kregen de opdracht zich uit te spreken over de beide adviezen en aanbevelingen te formuleren voor de Visie Landbouw, die in september door minister Veerman van LNV aan de Tweede Kamer werd aangeboden. De resulta-

ten van de werkconferentie zijn gepresenteerd aan mw. mr. R.M. Bergkamp, directeur-generaal Landbouw van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Punten die naar voren kwamen, waren:

- **Innovatie:** om de hoge kwaliteit die de Nederlandse Landbouw levert te behouden moet het beleid zich richten op het stimuleren van innovatie via vernieuwende ondernemers. Zij brengen de innovatie op gang die nodig is voor het behoud en de ontwikkeling van hoge kwaliteit; de grote stroom van landbouwondernemers haalt hier uit wat ze kunnen gebruiken. Om innovatie mogelijk te maken hebben vernieuwende ondernemers experimenteeruimte nodig.
- **Beheer landschap en natuur:** hoge grondprijzen in Nederland zorgen voor verdringing van teelten met lage toegevoegde waarde per hectare door teelten met hoge toegevoegde waarde per hectare. Dit kan gepaard gaan met het beëindigen van het beheer van het agrarisch cultuurlandschap. Indien de samenleving hecht aan het instandhouden van bepaalde agrarische cultuurlandschappen of van landschapselementen, moet de overheid daarin investeren en zorgen voor nieuwe fiscale en financiële instrumenten. Boeren kunnen het beheer van

landschap en natuur als nieuwe taak op zich nemen. De overheid zal zijn regelingen daarop moeten aanpassen. Voor boeren is het belangrijk om voor deze nieuwe taak langetermijncontracten te sluiten zodat zij bij hun investeringsbeslissingen hiermee rekening kunnen houden. Een eenduidig wettelijk kader garandeert voor boer en overheid continuïteit van het beheer. Het besef dat de landbouw ook andere diensten kan leveren dan voedselproducten is nog betrekkelijk nieuw in Nederland. Het EU-beleid voor platteland en landbouw lijkt ruimte te bieden voor deze nieuwe taken voor de boer. Het is, kortom, volgens de conferentiedeelnemers, de hoogste tijd voor een inhaalslag van het Nederlands beleid.

Het verslag van deze conferentie vormt één van de bouwstenen van het advies 'Bouwstenen voor de toekomstvisie landbouw' dat de raad in juli aan minister Veerman heeft aangeleverd ten behoeve van zijn rapport 'Kiezen voor Landbouw', zie p. 38).

Natuur en gezondheid

In juni 2004 is het advies 'Natuur en gezondheid' over de invloed van natuur op sociaal, psychisch en lichamelijk welbevinden, uitgebracht. Dit advies is het eerste deel van de tweeluik 'Verkenning van de stand der wetenschap'. Dit deeladvies is opgesteld door de Gezondheidsraad (voortouw) en de Raad voor Ruimtelijk, Milieu- en Natuuronderzoek (RMNO) in samenwerking met vertegenwoordigers van de Raad voor Gezondheidsonderzoek (RGO), de Raad voor het Landelijk Gebied (RLG) en het InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster. Deze eerste fase van het adviestraject richtte zich op het vergroten van het direct beschikbare inzicht. Daarin bleek het positieve effect van natuur op de gezondheid. Het advies is door veel maatschappelijke partijen voortvarend opgepakt. Ook de RLG heeft het deeladvies gebruikt in zijn advies 'Recht op groen'. Het tweede deel 'Gezondheid' richt zich op het beschikbaar maken van bruikbare kennis en het bieden van praktische handvatten voor de wijze waarop met name lokale overheden en recreatieschappen de inzichten en aanbevelingen uit het eerste deeladvies toe kunnen passen bij de herziening van hun ruimtelijke ordeningsbeleid. Het voortouw voor dit deel ligt bij de RMNO en de RGO. Dit adviestraject startte op 17 november 2005 bij de conferentie 'De Groene, Gezonde Stad' die de Stichting Natuur en Milieu en het Groenforum organiseerden. De slotconferentie en presentatie van het actieprogramma worden voorzien voor september 2006. De RLG neemt deel aan de begeleidingscommissie.

hof
st

Object 'Gold Seed Head' Neil Wilkin, foto Guus Rijnen

Object 'Red Cups' Neil Wilkin, foto Neil Wilkin

Inter- nationale dimensie

De aandacht van de raad bij de advisering is niet alleen gericht op regionaal en nationaal beleid maar ook op internationaal beleid. De raad richt zich daarbij met name op Europa. Europa bepaalt in belangrijke mate de regelgeving op de beleidsterreinen waarover de raad adviseert. Europa stuurt door het geven van subsidies en door het stellen van voorwaarden hierbij. Deze voorwaarden worden voor een deel internationaal bepaald, zoals door het wereldhandelsoverleg (WTO). Europa is bovendien zowel trendsetter als trendvolger wat betreft ontwikkelingen in het denken over bestuur en beleid. De raad volgt deze ontwikkelingen en gebruikt de daarbij opgedane inzichten in zijn advisering. De internationale dimensie is in principe in alle fasen van de adviesvoorbereiding geïntegreerd. Door middel van consultaties, rondetafelgesprekken, bijwonen expertmeetings en conferenties in Brussel of in andere lidstaten oriënteert de raad zich op adviesonderwerpen. De internationale dimensie komt expliciet terug in een aantal adviezen en heeft invloed op het benutten van bestaande internationale en nationale netwerken. Deze worden op ad hoc basis gebruikt bij de voorbereiding afhankelijk van het adviesonderwerp. Daarnaast maakt de raad deel uit van het Europees samenwerkingsverband van de Europese omgevingsraden European Environment and Sustainable Development Advisory Councils (EEAC-netwerk).

nfost

3

De raad en het EEAC-netwerk

De raad is lid van het EEAC-netwerk (European Environment and Sustainable Development Advisory Councils). Via dit netwerk beschikt de raad over rechtstreeks relaties met verschillende EU-instellingen en organisaties op internationaal vlak. Het werk vindt plaats in werkgroepen. De Raad voor het Landelijk Gebied is het afgelopen jaar actief geweest in de werkgroep landbouw en biodiversiteit.

EEAC conferentie klimaatverandering en biodiversiteit

De EEAC houdt jaarlijks een meerdaagse conferentie. Dit jaar was het thema 'Biodiversiteit, klimaatverandering en de noodzaak van aanpassing' en werd georganiseerd door English Nature van 7 tot 10 september in Oxford. De Raad voor het Landelijk Gebied was nauw betrokken bij de voorbereiding van deze conferentie.

foto: EEAC

In dit advies werd de noodzaak van aanpassingen aan de gevolgen van klimaatverandering benadrukt. Klimaatverandering versterkt het verlies aan biodiversiteit en verhindert de EU om de Gothenburg-doelstelling voor 2010 te bereiken. Aanpassingsmaatregelen zijn van vitaal belang om de mate van verlies aan biodiversiteit te verminderen. Synergie zal ontwikkeld moeten worden tussen behoud van biodiversiteit en beleid in alle relevante sectoren. De EEAC heeft in dit advies onder andere de EU aanbevolen om lidstaten te verplichten de aanpassingen aan klimaatverandering in hun beleid en plannen voor land- en waterbeheer te integreren. Bovendien is het noodzakelijk om binnen het Natura 2000-netwerk de gebieden adequaat met elkaar te verbinden en in die gebieden ruimte te geven aan veranderende soortensamenstellingen, zoals ook migrerende soorten.

EEAC werkgroep landbouw

De raad is voorzitter van de EEAC werkgroep landbouw. In dit kader heeft de raad een bezoek afgelegd bij de eurocommissaris Fischer Boel. De werkgroep landbouw heeft een advies over plattelandontwikkeling opgesteld en een conferentie over Europese plattelandontwikkeling georganiseerd in Hongarije.

- **Gesprek eurocommissaris Fischer Boel**

Op 23 mei heeft een delegatie van de Raad voor het Landelijk Gebied een bezoek gebracht aan Brussel om zich te laten informeren over de laatste ontwikkelingen op het terrein van het Europees plattelandsbeleid. De delegatie sprak met eurocommissaris Fischer Boel en heeft dit bezoek gebruikt om een aantal zorgen vanuit Nederland toe te lichten. De raadsdelegatie heeft drie hoofdonderwerpen ingebracht als basis voor zijn bezoek:

- de kwaliteit en het belang van landelijk gebieden, ook in sterk verstedelijkte gebieden als Nederland;
- lokale samenwerkingsvormen en de rol die zij spelen in plattelandsontwikkeling, nu en straks. De zorg om bureaucratische belemmeringen door Europese regelgeving;
- het Lissabon proces, de noodzaak van innovatie en kennismanagement binnen de nieuwe strategie voor plattelandsontwikkeling.

- **Conferentie Europese plattelandsontwikkeling**

Ter voorbereiding van het advies van de EEAC werkgroep landbouw over Europese plattelandsontwikkeling zijn gedurende 2004 en 2005 vergaderingen belegd in Amersfoort, Londen, Berlijn, Budapest, Lissabon en Oxford.

Het advies is ondertekend door 15 raden uit 12 landen en gepresenteerd tijdens een werkconferentie van 6-8 oktober in Vac, Hongarije. Tijdens de conferentie belichtten externe deskundigen de plattelandsontwikkeling vanuit sociaal/cultureel, economisch en ecologische perspectief. De Europese Commissie gaf een inleiding over het nieuwe plattelandsontwikkelingsbeleid. Sprekers vanuit verschillende delen van Europa gaven bij de workshops korte toelichtingen op de thema's klimaatverandering, biodiversiteit, Lisbon-proces en regelgeving in relatie tot plattelandsontwikkeling en er werden kernboodschappen opgesteld voor de Europese Commissie en lidstaten. Het advies en de conclusies van de conferentie zijn aangeboden aan vertegenwoordigers van de Hongaarse en Nederlandse overheid. Het advies en de conclusies heeft de raad in oktober gepubliceerd onder de titel 'European Rural Resources at Risk'.

foto: RLG
EEAC Conferentie, Europese Plattelandsontwikkeling, Hongarije

Object 'Croscomtia' Neil Wilkin, foto Taco Aremma

Adviezen uitgebracht in 2005

Dit jaar heeft de raad een rechtstreekse adviesaanvraag ontvangen van de Tweede Kamer. Dit was voor de raad een primeur. Het advies over financiering van transities in het landelijk gebied getiteld 'Kies positie in transitie' is in oktober voor de begrotingsbehandeling aangeboden aan de voorzitter van de Tweede Kamer, de heer Weisglass. Voordat de raad in november afscheid nam heeft de raad de nog lopende adviezen uit het werkprogramma 2004 en nagenoeg alle adviezen uit het werkprogramma 2005 kunnen afronden. Twee adviezen heeft de raad doorgeschoven naar het werkprogramma 2006 en daarmee overgedragen aan de nieuwe raad: 'Stedeling en platteland' en 'Van zorgen voor naar zorgen dat'. Voor beide adviezen heeft de raad al wel de voorbereidingen gestart. Het onderwerp 'Platteland en veiligheid' is komen te vervallen.

hofst

4

Afgeronde adviezen

- *Kies positie in transitie*
adviesaanvraag van de Tweede Kamer over financiering van transities in het landelijk gebied
- *Nationale Landschappen: vaste koers en lange adem*
advies over de instrumentatie van Nationale Landschappen
- *Plankgas voor glas*
advies over duurzame ontwikkeling van de glastuinbouw in Nederland
- *Recht op groen*
advies over de groene kwaliteit van de openbare ruimte. Dit advies heeft de raad op eigen initiatief opgenomen in zijn werkprogramma
- *Tijd voor kwaliteit*
advies over kwaliteitsbeleid voor het platteland
- *Bouwstenen voor de visie op de toekomst van de landbouw*
- *Buitenbeentjes en boegbeelden*
advies over megabedrijven in de Nederlandse land- en tuinbouw

Een beschrijving van deze adviezen en de twee adviezen die in voorbereiding zijn, staan verderop in dit hoofdstuk.

De raad heeft dit jaar in samenwerking met andere adviesraden nog vier adviezen uitgebracht:

- *Reactie op Actieprogramma Ruimte en Cultuur*
- *Herontwerp rijksdienst*
- *De wintersterfte 2004-2005 van grote grazers in de Oostvaardersplassen*
- *Natuur en gezondheid*

Deze vier adviezen staan kort omschreven in hoofdstuk 2.

Object 'Croscosmia' Neil Wilkin, foto Taco Anema

Kies positie in transitie

advies over financiering van transities in het landelijk gebied

Op 7 april heeft de Tweede Kamer de raad rechtstreeks advies gevraagd over de mogelijkheden om ontwikkelingen in het landelijk gebied te stimuleren met een andere wijze van financiering. Voor de raad is deze aanvraag van de Tweede Kamer een primeur. De raad streeft naast advisering van het ministerie van LNV en andere departementen ook naar een rechtstreekse advisering aan het parlement en ziet deze aanvraag van de Kamer dan ook als een mijlpaal.

In het advies constateert de raad dat inkomens in het landelijk gebied niet wezenlijk verschillen van inkomens in het stedelijk gebied. De economische perspectieven in sommige agrarische sectoren daarentegen zijn beperkt. Het is nog niet aan te geven in hoeverre de huidige investeringen van overheden en particulieren oplossingen bieden voor de specifieke landbouwproblematiek op het platteland. Wel is duidelijk dat voor natuur, landschap en recreatie voldoende overheidsmiddelen ontbreken waardoor de maatschappelijk gewenste kwaliteitsverbetering achter blijft.

*foto: RLG
Aanbieding van het advies 'Kies positie in transitie' aan de Tweede Kamer op 5 oktober 2005*

De raad meent dat veranderingen vooral gestimuleerd worden als de rijksoverheid bestuurlijk de ruimte geeft aan de provincie en andere partijen om hun rol te spelen. Ook dienen de benodigde middelen beschikbaar te zijn. De Europese middelen voor de landbouw zullen veel meer gericht moeten worden op het bevorderen van duurzame productie en op de kwaliteit van natuur, landschap en recreatief gebruik. Voor bedrijfstoelagen waarmee in 2007 jaarlijks zo'n 800 miljoen euro, dalend naar 560 miljoen in 2013, gemoeid zullen zijn, blijft in de toekomst alleen maatschappelijk draagvlak beschikbaar indien het geld wordt ingezet voor 'groene diensten'. Dat betekent betaling voor onderhoud van natuur en landschap. Daarmee wordt zowel het inkomen van de boer als de kwaliteit van het landelijk gebied in stand gehouden. Ook zullen de rijksmiddelen voor natuur, landschap en recreatie verhoogd moeten worden met 300 miljoen euro tot 850 miljoen per jaar.

Met de ontwikkeling van een Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) worden veel bestaande knelpunten in de financiering weggenomen. De vele subsidiepotjes met elk hun eigen voorwaarden worden in het ILG gebundeld en vereenvoudigd. Het ILG is een goede eerste stap en op termijn zijn daarin meer financieringsregelingen onder te brengen, waaronder die voor het waterbeleid. De inzet van ILG-gelden zal in samenhang met middelen voor het economisch en sociaal beleid moeten gebeuren. Dat vergroot de effectiviteit van het gebiedsgericht beleid. Bij de invulling van het ILG zal de Kamer moeten toezien op scherpe formulering van de rijksdoelen en op adequate verantwoording van de provincies over de geleverde prestaties. Voor het overige kan de Kamer een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het landelijk gebied door het richtinggevend debat te blijven organiseren, nieuwe economische dragers voor het landelijk gebied te stimuleren en het bedrijfsleven uit te dagen medeverantwoordelijkheid te nemen. Deskundigheid en geld zijn nodig om kleinere gemeenten in staat te stellen bij te dragen aan de ontwikkeling van het buitengebied. Ook zullen de ontwikkelde regelingen om via het grondbeleid geld te genereren snel beschikbaar moeten komen. Meer afstemming tussen het sectorale en het gebiedsgerichte beleid is nodig om maximaal rendement te bereiken.

Reactie en doorwerking

De Raad voor het Landelijk Gebied heeft op 5 oktober 2005 het advies aangeboden aan de voorzitter van de Tweede Kamer, de heer Weisglass. De heer Weisglass overhandigde daarop het advies ter behandeling aan de voorzitter van de Vaste Commissie. De Kamer was vooral geïnteresseerd in het geconstateerde tekort van 300 miljoen euro voor de kwaliteit van het landelijk gebied. De Kamer vroeg de raad op welke posten bezuiniging zou moeten plaatsvinden om dit geld vrij te maken. De raad zag dit echter als politieke keuze die aan de

Kamer is. Tevens werd ingegaan op de aanbeveling om als Kamer het richtinggevend debat te organiseren, met de vraag op welke wijze dat het best kon worden aangepakt. De raad wees daarbij op het stimuleren van de rol van maatschappelijke organisaties. Bij de aanbieding gaf de heer Weisglass aan dat de Kamer weinig advies vraagt aan raden zodat dit ook voor de Kamer bijzonder was. Hij sprak zijn waardering uit voor het advies. De Vaste Commissie zal dit advies bij de begrotingsbehandeling betrekken en daarna apart bediscussiëren.

De raad heeft nog geen reactie op het advies ontvangen. De behandeling in de Kamer van de landbouwvisie staat geagendeerd in april 2006. De vaste Commissie heeft de minister gevraagd om tevens expliciet een reactie te geven op dit advies.

*Object 'Red Flower 1999' Neil Wilkin,
foto Neil Wilkin*

Nationale Landschappen: vaste koers en lange adem

advies over de instrumentatie van Nationale Landschappen

Het advies 'Nationale Landschappen: vaste koers en lange adem' is op 23 februari 2005 gepresenteerd in de startconferentie van een nieuw nationaal netwerk voor de Nationale Landschappen. Deze conferentie werd georganiseerd samen met de ministeries van LNV en VROM, de provincie Noord-Holland en de Stichting Laag Holland. Ten behoeve van de behandeling door de Tweede Kamer van de Agenda Vitaal Platteland (in oktober 2004) en van de Nota Ruimte (januari/februari 2005) waren de hoofdpunten, vooruitlopend op de publicatie van het advies, reeds per brief ter kennis gebracht van de Kamer en de betrokken bewindslieden. De adviesvraag luidde: 'Op welke wijze en met welke instrumenten kunnen de beleidsdoelen voor de Nationale Landschappen het meest effectief en efficiënt gerealiseerd worden?' Specifieke vragen betroffen de financiering, de wijze waarop draagvlak kan worden verkregen, de rol van de provincies en het beleidskader in de Nota Ruimte.

foto: Typical Holland

De raad juicht de hoge ambitie van het kabinet toe om een belangrijk deel van het Nederlandse cultuurlandschap de status van 'Nationaal Landschap' toe te kennen. Er wordt al decennia gepraat over het behoud van ons cultuurlandschap, maar het kreeg beleidsmatig nooit handen en voeten. En dat is jammer, want ons cultuurlandschap is een essentieel onderdeel van ons cultureel erfgoed, mooi om in te wonen en van groot belang voor toerisme, recreatie en als vestigingsplaats factor voor bedrijven.

Met het beleid voor Nationale Landschappen in de Nota Ruimte en in de Agenda Vitaal Platteland hebben minister Veerman en minister Dekker het landschapsbeleid nu eindelijk stevig op de kaart gezet. De raad is overigens van mening, dat er ook buiten de Nationale Landschappen meer aandacht moet zijn voor de ontwikkeling en borging van landschappelijke kwaliteit.

De raad schat dat op een oppervlakte van circa 500.000 ha sprake zal zijn van een inrichtingsopgave, beheersopgave of een combinatie daarvan. Voor het realiseren van deze ambitie is veel geld nodig. De raad schat dat er circa 225 miljoen euro per jaar nodig is voor investeringen en beheer. Dat wijkt nogal af van het beschikbare budget van het Rijk. Daarom pleit de raad voor verhoging van het budget en medefinanciering door EU, provincies, gemeenten, maatschappelijke organisaties en de private sector.

*foto: Provincie Utrecht,
Nieuwe Hollandse Waterlinie, Fort Vechten*

Het is nu vooral zaak zo snel mogelijk met de uitvoering te beginnen, en dat dan ook vol te houden. Landschapsbeleid is een zaak van doorlopende aandacht en vasthoudende inzet van middelen. Daarom heeft de raad zijn advies de titel: 'Vaste koers en lange adem' meegegeven.

De raad adviseert om binnen twee jaar voor alle twintig Nationale Landschappen de uitvoeringsplannen gereed te maken en voorts dat het Rijk in overleg met de provincies deze binnen vijf jaar ook allemaal officieel instelt. De raad vindt het belangrijk dat de Nationale Landschappen een internationaal herkenbare en duurzame status krijgen. De provincie is bij uitstek de bestuurslaag die voor de uitwerking en de uitvoering van dit beleid kan zorgen. Er moet een nationaal netwerk van Nationale Landschappen komen, zowel op het professionele als op het bestuurlijke niveau en voor ieder Landschap een uitvoeringsorganisatie. De overheden moeten zorgen voor een goed pakket maatregelen, waarvoor de raad voorstellen doet, onder andere op financieel en fiscaal gebied. Uitgangspunt daarbij moet zijn: niet het accent op beperkingen en verboden, maar op draagvlak, stimuleren, en op behoud in ontwikkeling.

Het pakket maatregelen en het unieke karakter van de gebieden moeten per saldo een situatie opleveren waardoor bewoners én ondernemers liever in, dan buiten een Nationaal Landschap willen wonen en werken.

Secretaris-generaal Kalden van LNV die minister Veerman verving bij het in ontvangst nemen van het advies, benadrukte het belang van draagvlak: *“want zonder draagvlak onder de bevolking is het concept van Nationale Landschappen ten dode opgeschreven”*. Hij gaf verder aan het advies te zien als vertrekpunt voor de implementatie van het beleid.

Reactie en doorwerking

Op 15 november heeft minister Veerman van LNV mede namens minister Dekker van VROM een uitgebreide reactie naar de Tweede Kamer gezonden. De minister toonde zich verheugd over de steun voor het beleid, de zinvolle aanbevelingen voor de implementatie van het beleid en de bruikbare suggesties voor de uitvoering. Zo geeft de minister aan de conclusies en suggesties van het advies over te nemen waar het gaat over de regierol van de provincies, het stimuleren en de borging van kwaliteit, het meetbaar maken van het landschap, monitoren, en het versterken van fiscale prikkels voor ondernemers. De reactie gaat daarnaast specifiek in op een aantal uitvoeringsaspecten als ILG/WILG, de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) en het grondbeleid. Een aantal aanbevelingen van de raad zoals een communicatiestrategie en het ontwikkelen van Nationale Landschappen als merk (*branding*), het nationale netwerk, verhandelbare ontwikkelingsrechten en een nieuw afzonderlijk gebiedsspecifiek pakket voor het beheer van het landschap, worden hetzij al geïmplementeerd dan wel verder onderzocht en uitgewerkt.

De minister omarmt ook de visie van de raad dat gebieden niet ‘op slot moeten worden gedaan’, maar dat het economisch vitale gebieden moeten

zijn en blijven. Omdat het landschap volgens de raad leidend moet zijn in de ontwikkelingen zijn er daarom volgens de raad extra stimulansen nodig, bijvoorbeeld fiscale. De raad spreekt daarom van ‘behoud (van kwaliteiten) in ontwikkeling’, en spreekt niet zoals de Nota Ruimte van ‘behoud door ontwikkeling’. Naast kansen om via ontwikkelingen kwaliteit te behouden, te herstellen of te versterken, kunnen zich volgens de raad ook spanningen voordoen tussen ontwikkeling en behoud. Op deze meer genuanceerde benadering van de raad (behoud *in* in plaats van behoud *door*) heeft de minister geen reactie gegeven.

Naast deze positieve ontvangst en waardering voor het advies is de reactie op enkele punten ook enigszins kritisch. Zo deelt de minister niet de visie van de raad dat de Nationale Landschappen elk afzonderlijk ook formeel door het Rijk zouden moeten worden ingesteld en dat de Nota Ruimte onvoldoende zou inspelen op de Wro. De minister erkent dat het budget van € 10 miljoen per jaar voor de eerste drie jaar niet meer is dan een startbudget en gaat er van uit dat de andere partners er een zelfde bedrag bij leggen. De raad en het Natuurplanbureau hebben beide aangegeven dat per jaar eerder het tienvoudige van deze € 20 miljoen nodig zal zijn over een langere periode. De minister wil hierop terugkomen op basis van de uitvoeringsplannen die de provincies gaan opstellen. In dit verband benadrukt de minister dat de regio zelf een substantiële bijdrage kan en moet opbrengen.

Plankgas voor glas?

advies over duurzame ontwikkeling van de glastuinbouw in Nederland

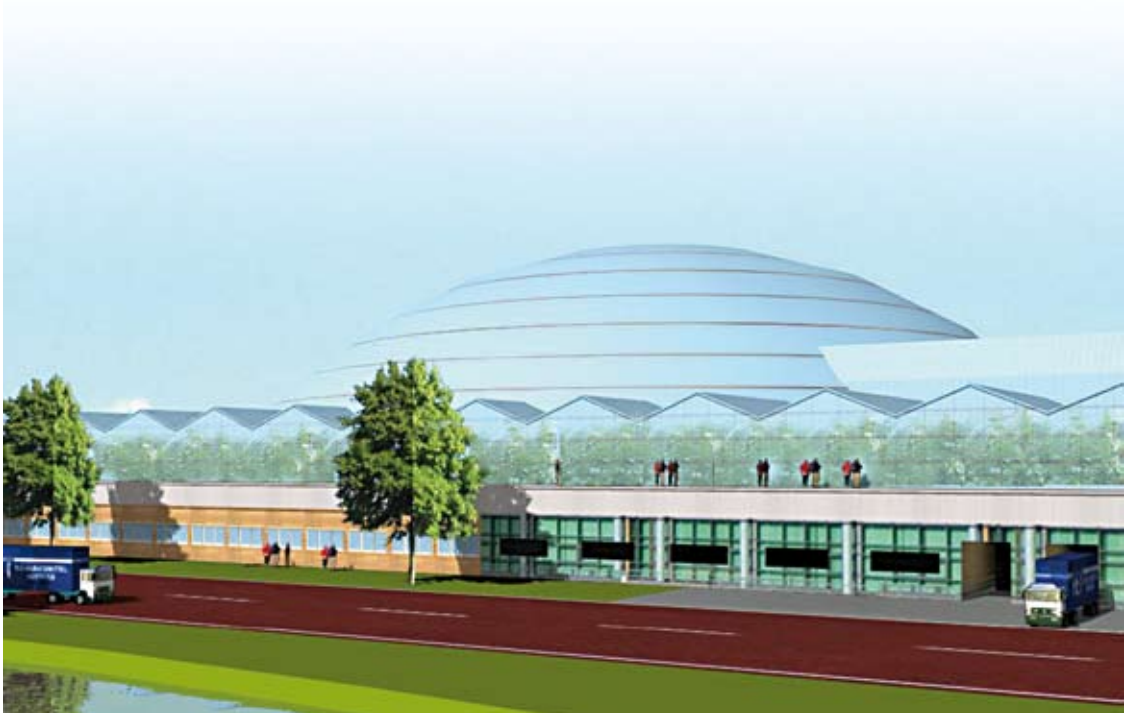
De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft de Raad voor het Landelijk Gebied gevraagd advies uit te brengen over de ruimtelijke ontwikkeling van de glastuinbouw. De raad heeft het advies op 8 april 2005 aan Minister Veerman aangeboden en toegelicht.

De raad constateert in zijn advies dat de glastuinbouwsector zich in de loop van de tijd krachtig heeft ontwikkeld tot een economisch cluster van wereldbetekenis. De raad acht het gewenst dat de overheid dit glastuinbouwcomplex de ruimte geeft zich duurzaam verder te ontwikkelen. Het rijksbeleid is er nu op gericht de functie van de Greenports Westland, Oostland, Aalsmeer en omstreken en Venlo op de lange termijn te behouden en te versterken. Voor de korte en middellange termijn sluit het Rijk hiermee aan op de daadwerkelijke ontwikkelingen in de glastuinbouwsector en komt tegelijkertijd tegemoet aan de eisen van een duurzame ontwikkeling van een vitaal glastuinbouwcomplex. Voor de lange termijn acht de raad het echter gewenst om behalve in bovengenoemde Greenports ook op duurzame wijze ruimte te bieden in de zuidwest-as.

Daarbij is de Hoeksche Waard als zoeklocatie aan de orde indien besloten wordt in de noordrand over te gaan tot de daadwerkelijke aanleg van een bedrijventerrein van 300 ha ten behoeve van de Rotterdamse haven. De zoeklocatie kan hierop aansluiten. Ook vraagt de raad bijzondere aandacht voor ontwikkelingskansen rond Schiphol en in Zuidelijk Flevoland.

Bij het bieden van ruimte aan het glastuinbouwcomplex is het de taak van provincies en gemeenten om behoud van de ruimtelijke, landschappelijke en omgevingskwaliteit van het landelijk gebied te garanderen door concentratie van glastuinbouwvestigingen, het tegengaan van verspreiding en versnippering elders en een goede inpassing en vormgeving van dit nieuwe 'kassenlandschap'. De raad vindt het onvermijdelijk om ten behoeve van een duurzame ontwikkeling van de glastuinbouw op de ene plaats landschapskwaliteit op te offeren om daarmee op de andere plaats landschappen van glastuinbouw te vrijwaren.

impressie: Rik Olde Loohuis, Alterra

De glastuinbouwsector behoeft geen extra financiële steun van de rijksoverheid. De bestaande budgetten zijn voldoende maar moeten worden gecontinueerd en ingezet ter ondersteuning van de sterke kanten van het Nederlands glastuinbouwcomplex. De raad adviseert de minister van LNV als coördinerend minister voor het landelijk gebied, de bestaande budgetten te continueren en geconcentreerd in te zetten op de Greenports Westland, Oostland, Aalsmeer en omstreken en Venlo. Voor de langere termijn adviseert de raad de minister in overleg met de provincies een verkenning uit te voeren naar een optie waarbij naast de geconcentreerde inzet van budgetten op de Greenports ook sprake is van inzet voor ontwikkelingsmogelijkheden in de zuidwest as, rond Schiphol en in Zuidelijk Flevoland.

Reactie en doorwerking

De minister van LNV heeft in zijn brief d.d. 13 september 2005 over de evaluatie van het huidige glastuinbouwbeleid zijn reactie op dit advies meegenomen. In zijn reactie meent de minister, anders dan de raad, dat ook glaslocaties op gro-

tere afstand van de Greenports onderdeel uitmaken van de Greenport Nederland. In de visie van de minister maken ontwikkelingen in de afzet en logistiek, alsook de markten voor versproducten in Scandinavië en Oost-Europa waarvan de logistieke stromen niet via de mainports lopen, dat ook locaties buiten de Greenports (mits goed ontsloten) een significante bijdrage gaan leveren aan de concurrentiepositie van de Greenport Nederland. Hij acht het uitermate belangrijk dat voor de ruimtelijke en economische ontwikkeling van de Greenport Nederland de verschillende betrokken partijen (overheden, ketenpartijen en sectororganisaties) samenwerken vanuit een gezamenlijke visie en aanpak. Naar zijn mening is dit een niet onbelangrijk leerpunt vanuit ervaringen c.q. vanuit de evaluatie met betrekking tot de ontwikkeling van de Landbouwontwikkelingsgebieden glastuinbouw (LOG's).

Recht op groen

advies over de groene kwaliteit van de openbare ruimte

Uit bezorgdheid om de groene kwaliteit van de openbare ruimte in en om de stad heeft de raad op eigen initiatief het adviesonderwerp 'Recht op groen' in zijn werkprogramma opgenomen.

Er is een ongelijke verdeling van groene kwaliteit tussen en binnen verstedelijkte gebieden, resulterend in gebieden en wijken met groentekorten. In de verstedelijkte omgeving groeit de bebouwing sneller dan het groen. Het beleid in de Nota Ruimte zal deze scheefgroei verder versterken door de komende grote bouwopgaven en de terugtrekkende beweging van de rijksoverheid voor het onderdeel groen, tenzij afwegingen anders, namelijk veel bewuster en transparanter worden georganiseerd. De multifunctionaliteit van groen is bij besluitvorming over groene kwaliteit van de openbare ruimte weinig zichtbaar omdat denken en werken langs sectorale lijnen verloopt. In de Meerjaren Ontwikkelingsprogramma's (MOP's uit Grote Stedenbeleid 2005-2009) worden de functies van groen: leefbaarheid, gezondheid, economie en natuur bijvoorbeeld onvoldoende (h)erkend.

In geen van de dertig MOP's wordt een relatie gelegd tussen groen en economie; in slechts 20% van de MOP's wordt groen een rol toebedeeld ter bevordering van de gezondheid. In ook 20% van de MOP's wordt een relatie gelegd tussen groen en cultuur, wat vertaald kan worden in een bijdrage aan het domein leefbaarheid. Naar schatting vervult het groen in de stad (begraafplaats, bos, dagrecreatie gebied, natuurgebied, agrarisch gebied, park, plantsoen, sportvelden en volkstuin) op dit moment voor 40% een functie voor leefbaarheid, voor 25% voor gezondheid, voor 20% voor economie en voor 15% voor natuur.

Te weinig groene openbare ruimte betekent een minder goed sociaal leefklimaat, minder gezondheid, minder recreatiemogelijkheden, minder speelplekken voor kinderen, minder natuurbeleving, een minder goed economisch vestigingsklimaat, een lagere woningwaarde, minder toerisme en minder natuur in de stad. Gedeeltelijk kunnen deze behoeften ook op andere wijze dan via groene openbare ruimte vervuld worden. Maar de groene openbare ruimte vervult deze functies tegelijkertijd zodat de groene openbare ruimte een (financieel) efficiënte manier is om deze maatschappelijk gewenste doelen te bereiken.

foto: RLG

Onder het motto 'Wonen aan het park wordt wonen in het park' heeft de gemeente Venlo omwonenden actief betrokken bij het in ere herstellen van het Wilhelminapark.

Minder groene openbare ruimte betekent dat deze functies anders moeten worden gerealiseerd. Minder investeren in groen heeft financiële voordelen voor de gemeenten, projectontwikkelaars en eigenwoningbezitters. De nadelen zijn echter voor de doorsnee bewoner, zijn kinderen, het lokale bedrijfsleven en de huiseigenaar die zijn huis verkoopt. Bovendien vindt afwenteling plaats naar toekomstige generaties: besparingen nu leiden tot hogere uitgaven in de toekomst via beperkte duurzaamheid van woonwijken, gezondheidskosten en dergelijke. De benodigde groene kwaliteit komt niet vanzelf tot stand. Dat ligt niet aan het ontbreken van regelgeving of wettelijke mogelijkheden, maar aan de dilemma's waar partijen voor staan en de sectorale wijze van besluitvorming. Omdat de discussie over de betekenis van groene kwaliteit niet plaatsvindt, worden de afwegingen tussen groen en rood niet expliciet genoeg gemaakt.

Betere besluitvorming over groen is mogelijk indien gemeenten de sociale en economische betekenis van groene kwaliteit expliciet integreren in gemeentelijke raads- en collegeprogramma's over sociaal-economische ontwikkeling. De mate

en onderlinge verhouding waarin groen zijn verschillende functies moet vervullen, worden daarin vastgelegd. De economische functie van groen kan bijvoorbeeld meer nadruk gaan krijgen dan de leefbaarheidsfunctie, met een andere ligging en inrichting van groen tot gevolg. Op dwingend verzoek van het Rijk zouden de gemeenten zelf expliciet moeten formuleren welke groene kwaliteit wordt nagestreefd, daarmee zelf verdere invulling gevend aan het 'richtgetal' in de Nota Ruimte van 75 m² groen per woning. Afwegingen dienen bewuster en transparanter plaats te vinden waarbij onder meer de directe belangen van de gemeente in evenwicht komen met de belangen van andere actoren door bijvoorbeeld de inzet van onafhankelijke procesbegeleiders/mediators.

Ook andere aanpassingen van besluitvormingsprocessen (bredere functie commissie welstand, supervisors, toegevoegde deskundigheid, ont koppeling van grondeigendom en planvorming en participatie van eigenaren via een 'lokale ontwikkelmaatschappij') kunnen bijdragen aan een betere maatschappelijke benutting van de groene openbare ruimte. De rijks- en provinciale overheid kunnen hieraan een bijdrage leveren, onder meer door gemeenten in hun opdrachtgeverschap ondersteunen met onafhankelijke deskundigenteams, het instellen van een 'stimuleringspunt groene kwaliteit', verbindingen te leggen tussen Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) en Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) en hetponeren van een 'recht op groen' voor elke burger.

Reactie en doorwerking

Op 24 juni 2005 heeft de Raad voor het Landelijk Gebied het advies 'Recht op groen' samen met het advies 'Tijd voor kwaliteit' aangeboden aan de ministers van LNV en VROM. Om de doorwerking van dit advies te bevorderen heeft de raad besloten een nazorgtraject in te zetten van een half jaar na de publicatie van het advies. Als start voor de discussie over groen en ruimtelijke kwaliteit organiseerde de raad gelijktijdig vier lunchbijeenkomsten in het land waarbij deze adviezen werden aangeboden en besproken met bestuurders, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Van juli tot en met december heeft de raad deze gesprekken met deze doelgroepen voortgezet met het doel om groen hoger op de agenda te krijgen. Deze gespreksronde wordt afgerond met een presentatie op de bestuurdersconferentie 'Groen in en om de stad' die op 1 februari 2006 zal plaatsvinden.

foto: RLG
De voorzitter van de werkgroep, de heer Th.A.M. Beckers, overhandigt het advies aan wethouder mevrouw J. Eugster-van Bergeijk (CDA), gemeente Den Bosch

Hierna brengt de raad nog een briefadvies uit aan de ministers van LNV en VROM over de aanbevelingen ten behoeve van de realisatie van groene kwaliteit. De raad heeft een dertigtal reacties op het advies ontvangen, zowel van gemeenten als van maatschappelijke actoren en individuele burgers. In een aantal gevallen is daarbij gewezen op omissies die betrekking hadden op ontbrekende aandacht voor binnentuinen en beheeraspecten van het groen. Het advies is tevens op twee landelijke bijeenkomsten gepresenteerd. De raad verwacht de reactie van de minister van LNV in de loop van 2006.

Tijd voor kwaliteit

advies over kwaliteitsbeleid voor
het platteland

In het werkprogramma voor 2004 heeft de minister van LNV advies gevraagd over de inzet van de strategie 'ontwikkelen met kwaliteit' zoals vastgelegd in de Nota Ruimte en de Agenda Vitaal Platteland. Aanleiding voor dit advies is het geconstateerde verlies aan landschapsschoon, biodiversiteit, sociale cohesie, veiligheid, rust, stilte, duisternis, schoon water, culturele identiteit, etc. en het uitblijven van succes van maatregelen die zijn genomen om het tij te keren.

De raad concludeert dat kwaliteit een lastig begrip is en kwaliteit van het landelijk gebied niet eenduidig valt te definiëren, omdat het door een veelheid aan indicatoren wordt bepaald. De kwaliteit komt per gebied in een steeds wisselend samenspel van een aantal elementen tot stand en kan derhalve alleen per gebied beschreven worden. Kwaliteit kan naar de mening van de raad alleen nieuw gemaakt worden in een proces waarin betrokkenen samenwerken om met inbreng van allen tot een integraal resultaat te komen. Het is daarbij nadrukkelijk de bedoeling dat gemeenten en provincies de leiding nemen om ervoor zorg te dragen dat processen goed verlopen waarbij deskundigen en ontwerpers samenwerken.

Burgers, maatschappelijke organisaties en ondernemers moeten de gelegenheid hebben om hun wensen in te brengen zonder dat dit overigens mag leiden tot vervlakking of nivellering. Het is daarom belangrijk dat de betrokken overheid duidelijke doelen stelt en een leidende rol speelt. De overheid blijft verantwoordelijk voor het eindresultaat.

Reactie

Op 24 juni 2005 heeft de Raad voor het Landelijk Gebied het advies 'Tijd voor kwaliteit' samen met het advies 'Recht op groen' aangeboden aan de ministers van LNV en VROM. Als start voor de discussie over groen en ruimtelijke kwaliteit organiseerde de raad gelijktijdig vier lunchbijeenkomsten in het land waarbij deze adviezen werden aangeboden en besproken met bestuurders, bedrijfsleven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en publicisten. De raad heeft nog geen reactie van het ministerie van LNV ontvangen.

Bouwstenen voor de visie op de toekomst van de landbouw

Op 13 september 2005 presenteerde minister Veerman (LNV) zijn visie op de toekomst van de Nederlandse agrosector met als titel: 'Kiezen voor landbouw'. Bij de behandeling van de beleidsnota Agenda Vitaal Platteland in het najaar van 2004 had de Tweede Kamer de minister om een dergelijke visie gevraagd. De aanleiding daarvoor was de zorg van de Kamer over de toekomst van de landbouw. De inkomens staan in bijna alle sectoren van de landbouw onder druk en het aantal landbouwbedrijven is de afgelopen jaren zeer snel terug gelopen. Overigens wijzen recente cijfers op een afvlakking van het tempo van deze daling. In zijn aanbiedingsbrief bij de visie onderstreept de minister het belang van de landbouw: als voedselproducent, vormgever aan bijna 70% van het Nederlands grondoppervlak, in internationaal perspectief gezien als een van de meest concurrerende sectoren van Nederland en werkgever aan circa tien procent van de beroepsbevolking. De raad heeft op eigen initiatief een aantal bouwstenen geleverd voor de visie van de minister.

De eerste bouwsteen beschrijft een aantal essentiële uitgangspunten van een visie op de toekomst van de landbouw. De raad ziet als eerste uitgangspunt het belang van het versterken van de verbinding van de landbouw met de samenleving en als tweede de verbinding met de fysieke en de sociale omgeving; dit naast de noodzakelijke verbinding

met de markt en de ketenpartners. Het derde uitgangspunt dat de raad aanreikt is het belang van een goede afstemming tussen de bestuurlijke niveaus, van Brussel tot het lokale niveau. Het beleid op de nationale en provinciale niveaus zal vooral de verbinding moeten leggen tussen het Europese en het lokale niveau. Het sectorgerichte beleid van het ministerie van LNV maakt immers deel uit van het geheel van overheidsoptreden waarmee ondernemers te maken hebben.

De tweede bouwsteen bevat een aantal noties en aanbevelingen met betrekking tot het ondernemerschap. De raad wijst daarbij op de economische, sociale en culturele verbanden en netwerken waarbinnen het ondernemerschap wordt uitgeoefend. De overheid kan hierin vooral een faciliterende en stimulerende rol spelen. Voor deze bouwsteen is een workshop gehouden met ondernemers, vertegenwoordigers van kennisinstellingen en beleidsmakers over de kenmerken van goed ondernemerschap en hoe dat kan worden ontwikkeld en ondersteund. De raad bepleit daarbij onder meer een betere aansluiting van het beleid van het ministerie van LNV bij het algemene ondernemersbeleid van het ministerie van Economische Zaken.

De derde bouwsteen gaat in op het perspectief van Groene Diensten voor agrarische ondernemers. De raad constateert dat particulieren, bedrijven en lagere overheden slechts in beperkte mate effectieve vraag uitoefenen naar Groene Diensten. Naar het oordeel van de raad is de maatschappelijke behoefte aan Groene Diensten groter en kan de effectieve vraag gestimuleerd worden door het creëren van de juiste condities. De raad geeft daarom vier aanbevelingen: stimuleer de private markt, bied een financieringsstructuur voor Groene Diensten, maak het interpretatiekader van de toets op staatssteun transparanter voor alle betrokkenen en koppel de vergoeding voor Groene Diensten los van de (ondersteuning van) primaire productie. Dit sluit aan bij een advies dat de raad al in 2002 heeft uitgebracht en dat mede heeft geleid tot een aantal pilootprojecten voor Groene Diensten.

De vierde bouwsteen is het verslag van een gezamenlijke conferentie 'Zicht op visie' op 7 april met de VROM-raad (zie voor een beschrijving p. 17).

Reactie en doorwerking

Op 6 juli heeft de minister van LNV het advies van de raad ontvangen. Minister Veerman haalt in zijn visierapport 'Kiezen voor landbouw' één aanbeveling van de raad met instemming aan, namelijk het belang van een goede communicatie over de Brusselse beleidskaders. De raad wordt voorts in algemene zin dank gezegd voor zijn constructieve opmerkingen. In de visie van de minister komt de denklijn van de eerste bouwsteen volop aan de orde: het leggen van de verbinding met de samenleving, met de omgeving en met de markt. De raad ziet in de visie van de minister ook zijn aanbeveling terug om een zwaar accent te leggen op het ontwikkelen van het ondernemerschap en om de eigen verantwoordelijkheid van de ondernemer voor zijn toekomst te benadrukken.

*Object 'Gold Seed Head' Neil Wilkin,
foto Guus Rijven*

Buitenbeentjes en boegbeelden

advies over megabedrijven in de Nederlandse land- en tuinbouw

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft de Raad voor het Landelijk Gebied advies gevraagd over de te verwachten ontwikkelingen met betrekking tot megabedrijven in de verschillende sectoren in de landbouw. Op verzoek van de minister besteedt de raad vooral aandacht aan het ondernemerschap, de bedrijfseconomische dimensie, de positie van de bedrijven in de keten en de gevolgen voor het landschap.

De raad heeft de megabedrijven afgegrensd, als criterium is gekozen voor de economische omvang van de bedrijven. Deze wordt uitgedrukt in Nederlandse grootte-eenheden (nge), een maatstaf die gebaseerd is op het verschil tussen opbrengsten en bijbehorende specifieke kosten. De ondergrens van megabedrijven is gelegd bij 500 nge. Dit kwam in 2004 overeen met bijna zes maal de gemiddelde omvang van alle land- en tuinbouwbedrijven. Deze grens betekent ongeveer 340 ha in de akkerbouw, 3,5 ha in de glastuinbouw, 320 melkkoeien in de melkveehouderij, 12.500 vleesvarkens in de varkenshouderij en 160.000 legkippen in de legpluimveehouderij.

foto: Typical Holland

Megabedrijven hebben, met uitzondering van de glastuinbouw, nog steeds een bescheiden aandeel in zowel het totale aantal agrarische bedrijven (1,6%) als in de totale productiecapaciteit (17%). De glastuinbouwsector is het meest grootschalig: het aandeel van de megabedrijven is er met 12% van het aantal en 44% van de productiecapaciteit veruit het hoogst van alle sectoren.

Het 'megabedrijf' en het 'gezinsbedrijf' zijn geen tegengestelden van elkaar. Met zijn economische omvang en betekenis vertoont het Nederlands megabedrijf alle kenmerken van het Nederlandse midden- en kleinbedrijf dat de sterke kanten van het gezins-/familiebedrijf en de voordelen van grootschaligheid met elkaar weet te combineren en te verwaarden. Ten opzichte van het gangbare gezinsbedrijf is het megabedrijf kansrijker, naarmate het productieproces beter beheersbaar en stuurbaar is, naarmate de te verrichten werkzaamheden minder seizoengebonden zijn en meer specialisatie in arbeidstaken mogelijk is. Betrekkelijk eenvoudige en routinematige werkzaamheden maken het werken met personeel van buiten het gezin gemakkelijker. De kosten van het aansturen van en toezicht houden op het perso-

neel zijn dan betrekkelijk laag. Deze factoren verklaren dat vooral in de glastuinbouw met steeds meer jaarronde teelt een snelle ontwikkeling naar grote bedrijven zichtbaar is. Het aandeel van megabedrijven in zowel omvang als aantal in Nederland neemt vermoedelijk toe, maar deze toename zal, met uitzondering van de glastuinbouw, zeer beperkt zijn. In de grondgebonden sectoren blijft de gezins- en familiestructuur dominant. Binnen de glastuinbouw verwacht de raad wel een verdere toename van megabedrijven. Het gaat hierbij vooral om bedrijven in de Greenports Westland, Oostland, Aalsmeer en omgeving, de zuidwest- en elders in ons land waar concentraties van glastuinbouwvestigingen mogelijk zijn.

Gezien de verschillen in uitgangssituatie en in randvoorwaarden van het beleid verwacht de raad dat met name bij grondgebonden bedrijven ten noorden van de lijn Alkmaar-Zwolle, ten zuidwesten van de lijn Rotterdam-Breda en in de Flevopolders een aantal bedrijven tot megabedrijf zal uitgroeien. Ook in kleinschaliger landschappen is het mogelijk dat een aantal megabedrijven wordt ontwikkeld.

De invloed die het landbouwbedrijf in al zijn verscheidenheid heeft op het landschap, de natuur, het water, de lucht of het dierwelzijn komt niet zozeer voort uit het verschil tussen gezins- of megabedrijf maar wordt vooral bepaald door het verschil in bedrijfsvoering. De overheid moet dan ook geen keuze maken tussen óf het gezinsbedrijf óf het megabedrijf maar zowel het megabedrijf als de andere gezinsbedrijven naast elkaar ontwikkelingsmogelijkheden bieden.

De raad bepleit geen op megabedrijven gerichte aanvulling op het wettelijk en bestuurlijk instrumentarium. Het is vooral van belang hoe Rijk, provincie en gemeenten de randvoorwaarden op het gebied van ruimtelijke ordening, verkeer, milieu en natuur en landschap toepassen en hoe

vervolgens de ruimtelijke en landschappelijke inpassing plaatsvindt. Bij het toepassen van die randvoorwaarden zal blijken dat de mogelijkheid van vestiging van een megabedrijf per gebied en per bedrijfstype verschilt. Terwijl het ene gebied goede vestigingsmogelijkheden biedt, zal in delen van een nationaal landschap of in andere gevoelige gebieden een megabedrijf vanwege zijn grote gebouwen en/of transportbewegingen niet gewenst zijn.

De vraagstukken die samenhangen met de vestiging van een of meerdere megabedrijven zullen qua omvang en complexiteit het lokaal niveau veelal overstijgen en vragen van overheden een zorgvuldige afweging van landschappelijke en ruimtelijke aspecten. Met het oog hierop is het gewenst dat de besluitvorming over het al dan niet toelaten van megabedrijven op regionaal niveau plaatsvindt met een belangrijke rol voor de provincie. De raad sluit hierbij aan op de mogelijkheid die provincies in de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) krijgen voor het stellen van algemene regels voor de plannen van lagere overheden en voor de opstelling van een structuurvisie ter invulling van het provinciale beleid.

Reactie

Het advies is in oktober 2005 door de raad vastgesteld en wordt naar verwachting in maart 2006 uitgebracht.

Stedeling en platteland

De raad heeft in verband met zijn eervol ontslag in het najaar van 2005 besloten om het advies 'Stedeling en platteland' door te schuiven naar het werkprogramma 2006. De raad is in 2005 wel gestart met een voorstudie naar dit onderwerp. Deze voorstudie wordt begin 2006 afgerond en heeft als doel om vanuit de veranderingen die zich afspelen in de relatie stad en platteland te komen tot een inventarisatie van dilemma's en spanningen waarop adviezen van de raad nodig is. De voorstudie gaat in op de volgende vragen:

- Zal de toenemende verstedelijking leiden tot de behoefte aan een andere soort natuur? Hoe is draagvlak voor bestaande natuur en EHS te behouden?
 - Gaat de toename van de beleving van het platteland als consumptieruimte ten koste van bestaande waarden? Hoe is een balans te vinden en welke instrumenten zijn hiervoor beschikbaar? Wat is de rol van educatie en voorlichting hierbij?
 - Leidt plattelandsontwikkeling tot spanning met stedelijke ontwikkelingen? Is aanpak daarvan noodzakelijk en is *branding* van een gebied een instrument om dat te beperken?
 - Zijn er andere oplossingen (bijvoorbeeld hydrometropolis) mogelijk voor 'ruimte voor water' en kan het stedelijk gebied actiever bij dit vraagstuk worden betrokken?
- Is verrommeling van het 'tussenland' een probleem? Zo ja, hoe zou dat beperkt kunnen worden? Verschilt verrommeling van het platteland met verrommeling van het 'tussenland'?
 - Hoe kan meer ontwikkelingsruimte op het platteland gemaakt worden met behoud van de karakteristieke waarden?
 - Ontbreekt draagvlak voor het platteland bij de stedeling of is het juist het ontbrekend draagvlak voor stedelijke ontwikkeling bij de plattelanders een probleem?
 - Stad en land worden in de dagelijkse (beleids) praktijk zowel benaderd vanuit de tegenstelling stad en land als vanuit de gedachte dat stad en land ondeelbaar zijn. Dit veroorzaakt verwarring en verkeerde inzet van instrumenten. Is dat een belangrijk probleem en zo ja, hoe is dat op te lossen?

*Object 'Blue Fountain' Neil Wilkin,
foto Guus Rijken*

Van zorgen voor naar zorgen dat

advies over de rolverdeling tussen overheid en maatschappelijke partijen

De overheid heeft met een aantal ontwikkelingen te maken die het besturen moeilijk maken, zoals de steeds complexere maatschappelijke problemen en de heersende hooggespannen verwachtingen dat de overheid die problemen wel kan oplossen. Daarbij is de basis van de nationale wetgeving, zorgen voor welzijn van de mensen, deels verdwenen en is het onduidelijk geworden wie de normen en waarden bepaalt. Andere factoren die vragen om een ander soort overheidsbeleid zijn onder andere de mondialisering en uitholling van de staatssoevereiniteit en de verschuiving van de macht naar Europa en naar de multinationals.

Enerzijds is er sprake van een blijvende vraag naar regels en overheidsbemoeienis om onzekerheid de baas te worden. Anderzijds heeft de overheid steeds minder macht en houden mensen zich steeds minder aan de regels. Dit betekent dat er een zoektocht gaande is welke richtingen we uit moeten en op welke wijze we het sociale contract opnieuw vorm kunnen geven. 'Van zorgen voor naar zorgen dat' is in het LNV-beleidsprogramma 'Vitaal en samen' omschreven als het streven naar een overheid die het mogelijk maakt dat maatschappelijke partijen zelf de verantwoordelijkheid kunnen nemen voor de inrichting van hun leven en leefomgeving.

*Object 'Hosta 2' Neil Wilkin,
foto Taco Anema*

De raad is gevraagd op welke wijze 'van zorgen voor naar zorgen dat' verder vorm gegeven kan worden. Bij de voorbereiding van het advies zal de raad vooral kijken naar de wensen en mogelijkheden van maatschappelijke organisaties om op andere wijze dan nu verantwoordelijkheid te dragen.

De afronding van dit advies wordt voorzien voor de zomer in 2006.

Object 'Dandelion' Neil Wilkin, foto Guus Rijken

verslag
2005

Samen- stelling raad en bureau van de raad

Samenstelling raad

De Raad voor het Landelijk Gebied bestaat uit 14 leden en een voorzitter. Zij zijn - conform de richtlijnen van de wet - onafhankelijk en benoemd op basis van hun deskundigheid op het werkteerrein waarvoor de raad is ingesteld, alsmede hun maatschappelijke kennis en ervaring.

h
f
o
s
t

De samenstelling van de raad was tot 1 november 2005 als volgt:

prof. H.J.L. (Henk) Vonhoff, voorzitter

voorheen Commissaris der Koningin en thans onder meer voorzitter van de Raad van Toezicht van het Nationaal Park 'De Hoge Veluwe', voorzitter Stichtingsbestuur Instituut Unesco IHE te Delft, voorzitter Stichting Papier Recycling Nederland.

prof. dr. Th.A.M. (Theo) Beckers

hoogleraar Duurzame Plattelandsontwikkeling Universiteit van Tilburg, oud-directeur Telos, Brabants Centrum voor Duurzaamheid-vraagstukken.

drs. H.L. (Lynde) Blok

oud-gedeputeerde in Zuid-Holland en oud-burgemeester van Brummen. voorzitter van de Reconstructie Midden-Delfland, voorzitter van de S(tichting) R(ecreatie) T(oervaart).

dr. H.M. (Rie) de Boois

oud-lid Tweede Kamer en oud-voorzitter Zuiveringsschap Amstel en Gooiland, voorzitter van commissie Natuurbehoud van het Prins Bernhard Cultuurfonds.

prof. dr. G.J. (Guus) Borger

hoogleraar historische geografie aan de Universiteit van Amsterdam.

mr. F.G. (Frieda) van Diepen-Oost

oud-gedeputeerde in Noord-Holland en thans onder meer voorzitter Overlegorgaan Nationaal Park Zuid-Kennemerland.

ir. J.T.G.M. (Koos) Koolen

oud-voorzitter Limburgse Land- en Tuinbouw Bond, o.a. voorzitter gebiedscommissies reconstructie, lid gemengde commissie administratieve lastenverlichting van het ministerie van

LNV, lid Dagelijks Bestuur Waterschap Peel en Maas en zelfstandig ondernemer.

B.J. (Bart Jan) Krouwel

bankier, directeur Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen Rabobank Nederland. Nevenfuncties zijn o.a: lid RMNO (Raad Ruimtelijk Milieu- en Natuuronderzoek); Board Member ECNC (European Centre for Nature Conservation); lid Stuurgroep Marktontwikkeling Biologische Landbouw (Ministerie LNV); penningmeester Stichting Groeneveld, Vice President European Task Force on Banking, Business and Biodiversity (London). lid Raad van Advies Kenniseenheden Groene Ruimte WUR en voorzitter begeleidingscommissie onderzoek 'Natuur en Gezondheid'.

M.D.A.M. (Monique) vanderLaan-Veraart

agrariër, oud-voorzitter Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt, thans o.m. bestuurslid van Stichting CLM (Centrum Landbouw en Milieu) en vereniging KNHM (Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij).

G.W. (Willemien) van Montfrans-Hartman

oud-burgemeester, organisatieadviseur en onder meer lid bestuur InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster, voorzitter Nederlandse Tuinen Stichting.

P. (Peter) Nijhoff

oud-directeur van de Stichting Natuur en Milieu en thans onder meer voorzitter van de Stuurgroep NWO-Stimuleringsprogramma Biodiversiteit.

prof. dr. ir. J.D. (Jan Douwe) van der Ploeg

hoogleraar transitiestudies, Wageningen UR.

ir. F.C. (Frits) Prillewitz

voormalig PV FAO te Rome en oud-directeur Staatsbosbeheer en thans onder meer voorzitter van de Algemene Vereniging voor Natuurbescherming 's-Gravenhage en omstreken.

dr. ir. H.J. (Huib) Silvis

hoofd van de afdeling Maatschappijvraagstukken, LEI, Wageningen UR.

A. (Albertine) van Vliet-Kuiper

burgemeester van Amersfoort, nevenfuncties zijn o.a.; lid Raad voor Verkeer en Waterstaat; voorzitter Nationaal Jeugdfonds Jantje Beton; voorzitter Cultuurfonds van het Bouwfonds Nederlandse Gemeenten; bestuurslid IPP (Instituut voor Publiek en Politiek).

Samenstelling bureau van de raad

De raad wordt in zijn werk ondersteund door het bureau van de raad. In 2005 heeft de algemeen secretaris mr. W.J. (Walter) Kooy afscheid genomen van de raad. Deze functie is per 1 april 2006 ingevuld door ir. H. (Herma) de Wilde. Twee projectleiders hebben op tijdelijke basis dit jaar meegewerkt: ir. C.J.M. (Kees) van Berkel en ing. L. (Leny) Bregman. Ir. A. (Anne) Bruinsma is vanaf mei tijdelijk aangesteld als assistent-projectleider. De samenstelling van het bureau was per 31-12-2005 als volgt:

Algemeen secretaris en hoofd van het bureau**ir. H. (Herma) de Wilde****Projectleiders****drs. E.A. (Agneta) Andersson****ir. A.S. (Anne) Bruinsma****ir. J.A. (Jaap) van Driel****dr. B.H. (Bas) van Leeuwen****drs. P. (Paul) Levelink****drs. P.M. (Peter) Schildwacht****Communicatie****M. (Miep) Eisner****Bedrijfsvoering****J.N. (Jenny) Dam****J.P. (Judith) de Jesus****J.I. (Jeannette) Seleký****Stagiairs****A.P. (Alex) Dol**

Ruimtelijke regie, Universiteit van Amsterdam

A.B.T. (Ellen) Dijkman

Sociaal Ruimtelijke Analyse, Wageningen UR

G.A.H.J. (Guido) Kuijer

Leerstoelgroep landgebruiksplanning, Wageningen UR

I. (Ilona) Lanjouw

Bedrijfs- en Consumentenwetenschappen, specialisatie economie, milieu en beleid, Wageningen UR

P. (Peter) Veldhorst

Bos- en Natuurbeheer, Hogeschool Larenstein

A.J. (Auke) Vogelzang

Bos- en Natuurbeheer, Hogeschool Larenstein

A.M.E. (Annelies) Wind

Bos- en Natuurbeheer, Hogeschool Larenstein

Object 'Blue Fountain' Neil Wilkin, foto Guus Rijken

Overzicht publicaties

2004

- RLG 04/8 *Brief aan de vaste Commissies voor LNV, VROM, EZ en VenW betreffende de kamerbehandeling Agenda Vitaal Platteland (september 2004)*
- RLG 04/7 *Brief aan de vaste Commissie voor VROM met vijf boodschappen voor de kamerbehandeling Nota Ruimte (november 2004)*
- RLG 04/6 *Briefadvies over marktgerichte benadering voor het groene onderwijs (december 2004)*
- RLG 04/5 *Evaluatie tweede raadsperiode 2001-2004 Rapport van de externe begeleidingscommissie o.l.v. drs. W.T. van Gelder (november 2004)*
- RLG 04/4 *Meerwaarde
Advies over de landbouw en het landelijke gebied in Europees perspectief (oktober 2004)*
- RLG xxx *News 2004-2005 (July 2004)*
- RLG 04/3 *Jaarverslag 2003 en werkprogramma 2004*
- RLG 04/2 *Platteland aan het stuur
Advies over vernieuwende vormen van bestuur voor het landelijk gebied (maart 2004)*
- RLG 04/1 *Ontspannen in het groen
Advies over de wijze waarop overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties zorgen voor recreatie in de toekomst (januari 2004)*

Alle publicaties staan op de website van de Raad voor het Landelijk Gebied www.rlg.nl en zijn desgewenst te downloaden. De publicaties zijn kosteloos via het bureau van de raad te bestellen.

2005

- RLG 05/11 *Europe's Rural Resources at Risk
Report of the Rural Development Conference (oktober 2005)*
- RLG 05/10 *Kies positie in transitie
Advies aan de Tweede Kamer over de financiering van transities in het landelijk gebied (oktober 2005)*
- RLG 05/9 *Bouwstenen voor de Toekomstvisie Landbouw (juli 2005)*
- RLG 05/8 *Advies over de wintersterfte 2004-2005 van grote grazers in de Oostvaardersplassen (juni 2005)*
- RLG 05/7 *Tijd voor kwaliteit
Advies over kwaliteitsbeleid voor het platteland (juni 2004)*
- RLG 05/6 *Recht op groen
Advies over de groene kwaliteit van de openbare ruimte (juni 2004)
Deel 1 Beleidsadvies
Deel 2 Analyse*
- RLG 05/5 *Jaarverslag 2004 en werkprogramma 2005 (mei 2005)*
- RLG 05/4 *Herontwerp rijksdienst, inzichten en ervaringen RLG (maart 2005)*
- RLG 05/3 *Reactie op Actieprogramma Ruimte en Cultuur (maart 2005)*
- RLG 05/2 *Plankgas voor glas?
Advies over duurzame ontwikkeling van de glastuinbouw in Nederland (maart 2005)*
- RLG 05/1 *Nationale landschappen: vaste koers en lange adem
Advies over de instrumentatie van Nationale landschappen (februari 2005)*

ntofst

